

ПОНЯТТЯ “КОНЦЕПЦІЯ ВИХОВАННЯ”: ЗМІСТОВИЙ АСПЕКТ

Статтю присвячено розгляду та визначенню змістового аспекту поняття “виховна концепція”.

Ключові слова: концепція, філософська концепція, педагогічна концепція, формування концепції, концепція виховання.

Одним із ключових понять теорії виховання є поняття “концепція”. Концепції виховання виступають орієнтиром під час розробки стратегії виховної діяльності. В останні десятиліття в Україні особлива увага надається розробці виховних концепцій, які забезпечили б формування і розвиток у підростаючого покоління, насамперед, духовних якостей як домінуючих та вирішальних для розвитку ціннісної системи людини.

Окремих аспектів дослідження проблеми педагогічних концепцій торкалися Є. Бондаревська, Н. Боритко, М. Буланова-Топоркова, І. Колеснікова, Г. Ксензова, Н. Михайлова, І. Сікорський, В. Сластьонін, В. Собачко, Є. Шиянов та ін.

Мета статті полягає у визначенні змістового аспекту поняття “виховна концепція”.

Підходи до визначення поняття “концепція” в сучасній науці в цілому близькі за своїм змістовим наповненням. Але в той же час дане поняття дуже багатогранне, має безліч аспектів, і тому для його більш глибокого розуміння скористаємося системним підходом.

Так, “Електронний словник пізнавальних статей” концепцію трактує як “сукупність поглядів, що відображає певне розуміння сутності якого-небудь предмета чи явища та відношення до нього; сукупність принципів, які визначають напрям розвитку та способи вирішення поставлених завдань у рамках того чи іншого виду діяльності” [9].

Досить схожим до цього визначення є поняття, подане в “Українському радянському енциклопедичному словнику” (1988) та у “Великій енциклопедії” (2006): концепція – 1) система поглядів на те чи інше явище, процес; спосіб розуміння, тлумачення яких-небудь явищ, подій, головна точка зору, провідна ідея теорії; 2) провідний задум, конструктивний принцип різних видів діяльності [26: 128; 3: 212].

В іншому джерелі за редакцією В. Полонського знаходимо, що “концепція – система поглядів, принципів в якій-небудь галузі; загальна думка, провідна ідея праці, твору” [22: 93].

Таким чином, із наведених визначень терміна “концепція” випливає, що це поняття у загальному значенні означає систему поглядів, основну думку, провідну ідею теорії тощо.

У рамках нашого дослідження цікавим є філософський підхід до визначення поняття “концепція”. Так, у “Тлумачному словнику основних філософських термінів” за редакцією В. Петрушенка зазначається, що “концепція – це сукупність положень, що виникає на основі *концепту* та покликана його підкріпити, довести, обґрунтувати; інколи – спосіб тлумачення, ідея, задум, вчення, що ґрунтується на сукупності *концептів*. Концепція також може бути стислим виразом ядра певної теорії або сукупності поглядів” [19: 88]. “*Концепт* – дослівно – схоплене, надане разом із сприйняттям; інтелектуальне утворення, яке надає сприйнятому значення та сенсу, що виходить далеко за його чуттєво-фіксовані межі, набуваючи певного предметного або смислового визначення” [19: 88].

Найбільш змістовно, на нашу думку, схарактеризовано поняття концепції у “Філософському словнику” (2006), де подано три різних, зовсім не пов’язаних між собою аспекти, які вдало характеризують і пояснюють значення відповідного терміна: 1) провідний задум, конструктивний принцип художнього, технічного та інших видів діяльності; 2) обумовлюючий спосіб розуміння, трактування будь-чого, основна ідея систематичного підходу, основний погляд на предмет, процес чи явище; 3) одна із форм наукового знання (поряд з ідеями, теоріями та ін.) [29: 439].

Іноді терміном “концепція” деякі філософи користуються тоді, коли хочуть висловити думку про неусталене знання та його гіпотетичність. Зміст “концепції” як поняття характеризується цілісністю розуміння, єдиною теоретичною спрямованістю тощо. Концепція являє собою своєрідний спосіб інтерпретації, спосіб розуміння несамоочевидних наукових висловлювань. Виділення концепції як специфічної форми наукового знання обумовлене кризою очевидності в науці у др. пол. ХХ ст. і безпосереднім включенням наукового фактора у сферу наукової творчості. Концепція фіксує насамперед соціокультурний аспект знання, його смислотворювальну структуру, а також можливість практичного застосування знань.

І. Андрущенко, О. Вусатюк, С. Линецький та А. Шуба виділяють наступні елементи філософської концепції:

- 1) зміст відповідних категорій, ідей, норм;
- 2) соціокультурний зміст та аксіологічні висловлювання, які розкривають розуміння тих чи інших наукових тверджень;
- 3) висловлювання, які відтворюють цілісність об'єкта знань;
- 4) висловлювання, які пояснюють процес втілення знань в практичну діяльність людини [29: 439].

Отже, аналіз різноманітних точок зору, представлених у довідковій літературі філософського спрямування, дає підстави стверджувати, що “концепція” у філософії є вихідним способом оформлення та організації дисциплінарного знання, який об'єднує в цьому відношенні науку та філософію як основні традиційні дисципліни.

У зв'язку з тим, що предметом нашого дослідження є “виховні концепції”, то для нас важливо перейти до розгляду поняття “концепція” з точки зору педагогічної науки, де одночасно вживається термін “концепція” і “педагогічна концепція”.

У педагогіці концепція в основному визначається як “основоположний задум, ідея педагогічної теорії, яка показує спосіб побудови системи засобів навчання та виховання на основі цілісного розуміння сутності цих процесів. Вона і представляє собою стратегію педагогічної діяльності, визначаючи розробку відповідних теорій” [4: 216].

Автор Українського педагогічного словника (1997) С. Гончаренко зазначає, що концепція походить від лат. *conceptio*, яке означає сукупність або систему. Тому педагогічну концепцію він тлумачить як “систему поглядів на те чи інше педагогічне явище, процес, спосіб розуміння, тлумачення якихось педагогічних явищ, подій; провідну ідею педагогічної теорії” [27: 177]. Подібної думки дотримується і вітчизняна дослідниця В. Оржеховська [24: 86].

Російський учений М. Буланова-Топоркова вважає, що педагогічна концепція – це одна із форм проектування, за допомогою якої викладається основна точка зору, провідний задум, теоретичні вихідні принципи побудови педагогічних систем або процесів. Як правило, зазначає автор, педагогічна концепція будується на результатах наукових досліджень. Хоча вона буває досить узагальнена та абстрактна, але все-таки має велике практичне значення. Практичним призначенням педагогічної концепції є виклад теорії в конструктивній, прикладній формі [7: 123].

Інші російські дослідники Є. Шиянов і С. Бобришев розглядають концепцію як генезу теорії, стверджуючи, що педагогічна концепція та педагогічна теорія “генетично взаємопов'язані і фактично дуплетно відображають структуру, стратегії та логічні етапи раціонального пізнання й опису педагогічної діяльності” [31: 13]. Концепція є основою педагогічної теорії, її ядром, виконує функцію своєрідного передтеоретичного оформлення та опису наукового знання. Згадані автори висувають положення про те, що в рамках однієї теорії може існувати декілька концепцій. Для прикладу вони наводять гуманістичну педагогіку, яка представлена різноманітними концепціями: психолого-педагогічна концепція особистісно орієнтованого виховання (І. С. Якиманська), аксіологічна концепція особистісного виховання (І. Б. Котова, А. В. Петровський, Є. Н. Шиянов), дидактична модель

особистісно орієнтованої освіти (В. В. Серіков), проектна модель особистісно орієнтованого навчання (Н. І. Алексєєв) [31: 13].

Ведучи мову про педагогічну концепцію, російський науковець Н. М. Боритко у монографії “У просторі виховної діяльності” виділяє такі її ознаки.

Стислість. Педагогічна концепція має бути настільки короткою, щоб її можна було відтворити в будь-якій, навіть екстремній, ситуації.

Логічність. Кожне положення концепції має продовжувати і доповнювати попередні. В цілому концепція має бути несуперечливою та узгодженою.

Завершеність. Концепція має охоплювати основні педагогічні проблеми у професійній діяльності вчителя, бути універсальним варіантом їх вирішення.

Обґрунтованість. Дієвою може бути лише та концепція, яка вибудована на науково вивірених закономірностях педагогічної діяльності, що є результатом теоретичного аналізу навколишньої дійсності й індивідуальних особливостей педагога.

Конкретність. Концепція повинна бути “прив’язана” до індивідуальних особливостей педагога й умов, у яких він працює. Вона може змінюватися з плином часу або при зміні умов роботи (інший вік дітей, рівень домагань та ін.).

Доступність. Формулювання концепції повинно бути настільки простим, щоб її могли однаково зрозуміти і колеги, й учні, і їхні батьки [5: 166].

Російські дослідники В. Сластьонін, І. Ісаєв та Є. Шиянов дотримуються думки, що педагогічна концепція є результат фундаментальних досліджень у педагогіці. Це значить, що вона підводить підсумки теоретичних і практичних досягнень педагогіки або пропонує моделі розвитку педагогічних систем на прогностичній основі. Основними критеріями будь-якої педагогічної концепції, на думку дослідників, є актуальність, новизна, теоретична та практична значущість [21: 108].

Інші російські науковці Н. Михайлова і С. Юсфін стверджують, що педагогічна концепція відображає:

- світоглядні, філософські уявлення авторів про те, якою має бути освіта;
- знання автора в галузі педагогіки, психології, методології та управління;
- вибір авторів (що є метою, а що – засобом), який повинен бути логічно чітким, оскільки призначення освіти визначає зміст і спрямованість подальших виборів, що в цілому задають визначеність особистісно-професійному самовизначенню;
- можливість реформування існуючого і перетворення його в належне [14: 92].

Не можна обійти увагою і зарубіжний досвід у вивченні даної проблеми. Проаналізувавши американські педагогічні та тлумачні словники [32; 33], ми дійшли висновку, що тлумачення поняття “концепція” як такого з педагогічної точки зору не існує. Так, педагогічний словник (“Dictionary of Education”) подає таке визначення терміна: з психологічної точки зору – формулювання загальної ідеї, що являє собою загальний елемент чи атрибут групи або класу [32: 119]. Тлумачний словник видавництва Longman пропонує визначення педагогічної концепції в такому формулюванні: 1) ідея про щось чи загальне розуміння чогось; 2) процес, у результаті якого формується план чи ідея [33: 318].

В американській енциклопедії “Americana”, виданій у Нью-Йорку в 1973 р., “педагогічна концепція” визначається як “думка чи ідея” [35: 500].

Отже, аналіз наявних у різних джерелах визначень сутності терміна “педагогічна концепція” дозволяє зробити висновок про те, що: по-перше, концепція розглядається як одна з основних категорій педагогіки; по-друге, поняття педагогічної концепції надзвичайно багатозначне; по-третє, серед великої кількості трактувань можна виокремити чотири ключових слова, які входять у визначення: сукупність, система, ідея, задум. Саме ці поняття і передають сутність терміна “педагогічна концепція”.

Ураховуючи проблематику дослідження, варто, на наш погляд, окреслити процес формування чи побудови будь-якої концепції. Зауважимо, що автори по-різному розглядають цю проблему, тому вивчати її слід багатогранно. Розглянемо розуміння сутності цього процесу в літературі США. В американських джерелах досить часто зустрічаємо

поняття “формування концепції”. Його визначення є чітким: “Це процес, у результаті якого людина об’єднує всі ті об’єкти, які поділяють деякі загальні властивості” [35: 500] або “процес, у ході якого особа навчається класифікувати свій специфічний досвід у правила чи класи” [36: 1062].

Отже, “формування концепції” – це, по суті, термін, що використовується в американській літературі на позначення процесу, результатом якого є вміння формувати чи об’єднувати положення в класи.

Ми погоджуємося з думкою, висловленою в деяких американських джерелах [35; 36], що багато сучасних теоретиків та практиків педагогіки вбачають процес формування концепції в новому світлі – з точки зору творчого підходу. Більшість концепцій, що створюються, беруть свої витoki з того культурного середовища, в якому вони існують. Створення концепцій є складним процесом, який передбачає наявність в особі вміння розробки нових, не досліджуваних досі, комбінацій та критичної творчості.

Щодо російськомовних педагогічних джерел, то процес “формування концепції” окреслюється в них як “проектування концепції” чи “проектна розробка концепції”. Проаналізувавши дослідження російського теоретика І. Колеснікової, ми виділили два стратегічні підходи в проектуванні педагогічної концепції:

1) від спеціалістів різного профілю (методологів, представників педагогіки, методистів, викладачів-практиків, менеджерів тощо);

2) від безпосередніх “споживачів” (учнів та їхніх батьків, а також роботодавців, якщо мова йде про професійну освіту) [11: 184].

Відповідно до першого підходу проектна розробка концепції відбувається за такими етапами:

1) вивчення філософських, загальнонаукових і соціокультурних аспектів, пов’язаних із досліджуваною проблемою;

2) вироблення комплексного розуміння якості кінцевого результату навчання і виховання, яке буде здійснюватися в рамках відповідної концепції;

3) відбір структурних компонентів змісту концепції;

4) конкретизація структурних компонентів за предметними областями, навчальними дисциплінами з урахуванням вимог чинних державних стандартів;

5) аналіз наявного у вітчизняній та міжнародній практиці аналогічного досвіду;

6) проектування оптимальних умов, необхідних для реалізації змісту відповідної концепції;

7) розробка власне тексту концепції [11: 184–186].

Другий стратегічний підхід передбачає наступні етапи:

1) попереднє вивчення реальних потреб будь-якої категорії учнів (населення) в освоєнні певної предметної сфери;

2) подальше структурування і диференціація цих потреб за категоріями, віком і рівнями освіти;

3) аналіз можливостей наявних навчальних предметів і дисциплін у вирішенні зазначених проблем та констатація прогалин, які не дозволяють повністю задовольнити виявлені потреби учнів (студентів, фахівців) у спеціальних знаннях, уміннях та навичках;

4) побудова стратегічних ліній розвитку змісту за рахунок посилення міжпредметних зв’язків, запровадження принципово нових змістовних блоків, предметних курсів;

5) подальше концептуальне опрацювання кожного з виділених структурних компонентів змісту [11: 187].

Для нашого дослідження важливими є виокремлені Є. Шияновим та С. Бобришевим базові етапи формування педагогічної концепції:

1) емпіричний (впорядкована і взаємопов’язано вибудована система педагогічних фактів, які пояснюють емпіричну сутність, контури і загальні закономірності прояву досліджуваного феномена);

2) теоретичний (система науково обґрунтованих опорних ідей, суджень, понять, що представляють і описують явища, які вивчаються);

3) методологічний (система принципів, що дозволяє генерувати і відбирати ідеї, встановлювати між ними взаємозв'язок, фіксувати факти, виявляти педагогічні закономірності тощо) [31: 14].

Досліджуючи концепцію як особливий жанр педагогічних творів і, розглянувши кілька визначень цього поняття, відома російська дослідниця Є. Бондаревська дійшла висновку, що концепція передбачає початковий задум зміни педагогічної дійсності, включаючи й систему уявлень про те, яким чином повинні відбуватися зміни [4]. На її думку, виходячи з провідних ідей тієї чи іншої парадигми освіти, автори концепцій ніби “модельюють ідеальний (бажаний) образ освітнього простору, системи (еталон), потім проводять діагностику педагогічних реалій і створюють його реальний образ..., після чого конструюють механізми переходу освітньої системи в новий якісний стан, модельюють інноваційні процеси” [4: 34].

Таким чином, у процесі проектування будь-якої концепції, у нашому випадку педагогічної концепції, відбувається розробка стратегії навчально-виховного процесу, методології побудови змісту та основних принципів педагогічної діяльності. Призначення педагогічної концепції – виклад теорії в конструктивній, прикладній формі, що в свою чергу зумовлює наявність різноманітних її класифікацій.

Отже, розглянувши поняття “концепція” та “педагогічна концепція”, слідуючи логіці нашого дослідження, виведемо основну дефініцію, що є предметом нашого аналізу – це “виховна концепція”.

Зрозуміло, що одним із ключових понять для розуміння цієї категорії, є поняття “виховання”. В українській педагогічній науці це поняття має багато інтерпретацій і, в принципі, має чітке визначення. Однак, для того, щоб нам досягти поставленого завдання стосовно поняття “виховна концепція”, звернемося до деяких уточнень.

Академік І. Павлов трактує виховання як “механізм забезпечення збереження історичної пам'яті популяції” [17]. Ця думка незважаючи на віддалений, на перший погляд, підхід, містить раціональне ядро. Виховання є процесом сигнальної спадковості – передавання навиків нащадкам через умовний рефлекс імітації з метою формування стереотипів поведінки, в тому числі не тільки важливі навички адаптації у навколишньому середовищі (безпеки життєдіяльності тощо), а й колективної поведінки, тобто взаємодії у суспільстві.

До реформ Петра I під вихованням розумілося “вигодовування, вирощування” [23: 215], оскільки саме слово має спільний корінь зі словом живлення. У словнику В. Даля знаходимо, що виховувати – означає “піклуватися про матеріальні й етичні потреби малолітнього, до його повноліття; у нижчому значенні вигодовувати, вирощувати (про рослину), годувати і одягати; у вищому значенні научати, наставляти, навчати всьому, що для життя потрібне” [8: 610]. Сучасна версія енциклопедичного словника за редакцією Ф. Брокгауза розглядає виховання у широкому значенні як “вплив на людину чи на який-небудь інший організм усіх умов, які оточують їх; вплив, який сприяє розвитку певної людини чи організму взагалі” [6: 126]. З. Фройд визначав виховання як “процес спонукання до подолання принципу задоволення і до заміщення його принципом реальності” [30: 214]. Тлумачний словник С. Ожегова дефінує виховання як “навички поведінки, прищеплені сім'єю, школою, середовищем і що виявляються в суспільному житті” [16: 97]. У той же час у сучасній педагогіці дається і чіткіше визначення: виховання – розвиток спрямованості особистості як “верхнього поверху” її ієрархічної структури (форми спрямованості: світогляд, переконання, ідеали, прагнення, інтереси і так далі) [15]. Чітко розмежовує поняття “виховання” і “навчання” І. Сікорський [20]. Він не тільки відокремлює підходи до навчання та виховання, а й обґрунтовує взаємозв'язки медико-психологічних і педагогічних аспектів у практиці навчання та виховання. Д. Фельдштейн наголошує на тому, що: “виховання – це формування людини як самостійної особистості, яка здатна трансформувати

себе як активного суб'єкта побудови відносин, які в максимальній мірі реалізують його соціальну сутність” [28: 43]. На думку Л. Лубишевої та В. Магіна [13], найважливіше у виховному процесі – створення умов для реалізації виховання та його змістовних складових.

Науковець, доктор психології, І.Д. Бех дає наступне визначення виховання: “Особистісно-зорієнтоване виховання спрямоване на реалізацію сутнісної природи суб'єкта, якій відповідають цінності служіння, коли головним життєвим ставленням виявляється любов до інших людей. Це дозволяє людині виходити за межі своїх актуальних, наявних можливостей” [2: 25].

Отже, у нашому дослідженні ми будемо дотримуватися наступного тлумачення терміна “виховання”: **виховання** – це структурна система цілеспрямованих заходів для всебічного розвитку особистості (фізичний, інтелектуальний, духовний та соціальний), вироблення певних навичок, необхідних для життєдіяльності особистості (безпечного існування, взаємодії у соціумі), закладення фундаменту (цінності, самосприйняття та ін.), який є необхідним для подальшого самостійного функціонування та розвитку особистості, в тому числі для повного розкриття потенціалу індивідуума.

На відміну від українських та російських, американські педагогічні словники не розглядають терміна “виховання”. Він поглинається терміном “education” (освіта). Виділяється “aesthetic education” (естетичне виховання), “character education” (виховання характеру), “Christian education” (християнське виховання), “cultural education” (національне виховання), “health education” (валеологічне виховання), “moral education” (морально-етичне виховання) [32]. Така класифікація дає підстави для припущення про існування відповідних виховних концепцій в сучасній системі шкільної освіти США.

Слід зазначити, що американські вчені по-різному сприймають процес виховання в освітніх закладах та у соціальних умовах. Так, ряд авторів (М. Бренсон, Р. Бутс, Р. Енніс, Б. Грін та багато інших) розуміють під вихованням і навчання, тобто єдиний навчально-виховний процес в освітніх закладах, а соціалізацію – як процес виховання в широкому соціальному значенні. Тому в одних теоріях акцент робиться на соціалізації, в других – на навчанні, а в інших – на вихованні. Однак у цілому це широкі за змістом навчально-виховні концепції. Як уважає Г. Ксензова: “Педагогіка виховних відносин в якості базових процесів визначає виховну діяльність та виховне спілкування, об'єктом якого є педагогічно цінні ставлення учнів до соціального середовища” [12: 25]. Цієї ж точки зору дотримуються й інші представники даної концепції виховання. Так, наприклад, російські науковці І. Кіров та О. Богданова вважають, що формування етичних стосунків є стрижнем виховання і не залежить від цілей, форм і методів виховної роботи. Вони стверджують, що, “стрижнем виховання, що визначає етичний розвиток, є формування гуманістичних стосунків і взаємин дітей. Незалежно від змісту, методів і форм виховної роботи і її відповідних конкретних цілей перед вчителем завжди повинно стояти завдання організації етичних стосунків дітей” [1: 6]. На даний момент повністю відсутнє єдине і загальне тлумачення та визначення поняття “концепція виховання”. Можливо це має місце в наслідок того, що, як стверджує М. Каган: “людина як індивідуальність та особистість характеризується п'ятьма видами потенціалу: гносеологічним, аксіологічним, творчим, комунікативним та художнім” [10: 46].

У педагогічній теорії є певні різновиди концепцій, наприклад “аксіологічна концепція виховання”, “соціальна концепція виховання” та ін. Певний суб'єктивізм неминучий у науковому дослідженні, однак, є потреба у розгляді різних підходів до цього визначення, щоб наше дослідження набуло системного характеру.

Автори “Сучасної російської енциклопедії” концепцію виховання трактують як “сукупність узагальнених положень чи систему поглядів на розуміння сутності, змісту методики та організації виховного процесу” [18: 252].

Українські дослідники В. Собачко та А. Семенов формулюють це поняття наступним чином: “концепція виховання – сукупність принципів, які визначають спрямованість розвитку та вирішення певних завдань в межах виховання, як різновиду діяльності” [25: 59].

Відомий американський дослідник Дж. Ньюман (J. Newman), досліджуючи проблеми вищої освіти, приходять до висновку, що концепція виховання є філософією, особливою наукою, яка досліджує та пізнає відношення одних наук до інших [34].

Узагальнивши та проаналізувавши різні точки зору, пропонуємо власне визначення: **“концепція виховання** – структурна система вихідних теоретичних положень, які є фундаментом для визначення задуму, мети, цілей та кола заходів, необхідних для реалізації зазначених положень, побудови стратегії виховання, пріоритетів розвитку особистості та визначення параметрів оцінки та відстеження результатів”.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Азбука нравственного воспитания: пособие для учителя / [под ред. И. А. Каирова, О. С. Богдановой]. – 3-е изд., перераб. и доп. – М.: Просвещение, 1979. – 318 с.
2. Бех І. Д. Виховання особистості: у 2 кн.: навч.-метод. посібник / І. Д. Бех. – К.: Либідь, 2003. – Кн. 1: Особистісно орієнтований підхід: теоретико-технологічні засади. – 278 с.
3. Большая энциклопедия [глав. ред. С. А. Кондратов]. – М.: ТЕРРА, 2007. – Т. 23. – 2006. – 592 с.
4. Бондаревская Е. В. Педагогика: личность в гуманистических теориях и системах воспитания / Е. В. Бондаревская, С. В. Кульневич. – М.: Ростов-н-Д, 1999. – 560с.
5. Борытко Н. М. В пространстве воспитательной деятельности: [монография] / Н. М. Борытко. – Волгоград: Перемена, 2001. – 181 с.
6. Брокгауз Ф. А. Энциклопедический словарь. Современная версия / Ф. А. Брокгауз, И. А. Ефрон. – М.: Эксмо, 2004. – 670 с.
7. Буланова-Топоркова М. В. Педагогика и психология высшей школы: учебное пособие / Н. М. Борытко. – Ростов-на-Дону: Феникс, 2002. – 544 с.
8. Даль В. И. Толковый словарь живого великорусского языка: В 4 т. / [Даль В. И.] – Воспроизв. с изд. – 1955 г. – М.: Русский язык, 1999. – Т. 1. – 1999. – 699 с.
9. Електронний словник пізнавальних статей [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ymniki.ru/konsepciya.html>.
10. Каган М. С. Системный подход к комплексному изучению искусства / М. С. Каган // Методологические проблемы современного искусствознания. – 1980. – № 3. – С. 44–52.
11. Колесникова И. А. Педагогическое проектирование: Учеб. пособие для высш. учеб. заведений / И.А. Колесникова, М.П. Горчакова-Сибирская. – М.: Издательский центр “Академия”, 2005. – 288 с.
12. Ксензова Г. Ю. Психолого-педагогические основы воспитательной деятельности учителя / Г. Ю. Ксензова. – М.: Центр “Педагогический поиск”, 2004. – 224 с.
13. Лубышева Л. И. Инновационные технологии в профессиональной подготовке спортивного педагога / Л. И. Лубышева, В. А. Магин. – М.: Изд. “Теория и практика физической культуры”, 2005. – 191 с.
14. Михайлова Н. Н. Педагогика поддержки: Учебно-методическое пособие / Н. Н. Михайлова, С. М. Юсфин. – М.: МИРОС, 2001. – 208 с.
15. Новиков А. М. Основания педагогики / А. М. Новиков. – М.: ЭГВЕС, 2010. – 208 с.
16. Ожегов С. И. Словарь русского языка: около 60000 сл. и фразеологических выражений / [общ. ред. Л. И. Скворцов]. – 25-е изд., испр. и доп. – М.: ОНИКС: Мир и образование, 2006. – 973 с.
17. Павлов И. П. Рефлекс цели. Сообщение на III съезде по экспериментальной педагогике в Петрограде 2 января 1916 г. [Електронний ресурс] / И. П. Павлов. – Режим доступу: <http://intellectus.su/lib/00033.htm>.
18. Педагогика: Большая современная энциклопедия [сост. Рапацевич Е.]. – Мн.: Современ. слово, 2005. – 720 с.
19. Петрушенко В. Тлумачний словник основних філософських термінів / В. Петрушенко. – Львів: Видавництво Національного університету “Львівська політехніка”, 2009. – 264 с.
20. Сикорский И. О. Воспитание в возрасте первого детства. – С.-Пб, 1984. – 203 с.
21. Слостенин В. А. Педагогика: Учеб. пособие для студ. высш. пед. учеб. заведений / В. А. Слостенин, И. Ф. Исаев, Е. Н. Шиянов. – М.: “Академия”, 2002. – 576 с.
22. Словарь по образованию и педагогике [сост. Полонский В. М.]. – М.: Высш. шк., 2004. – 512 с.

23. Словарь русского языка: В 4-х т. / АН СССР, Ин-т русского языка. – Изд. 2-е. – М.: Русский язык. Т. 1. – 1981. – 496 с.
24. Словник з основних термінів і понять з превентивного виховання [уклад. В. М. Оржеховська]. – Т.: Тернограф, 2007. – 200 с.
25. Собачко В. Педагогічна освіта: теорія і практика. Психологія. Педагогіка // Збірник наукових праць / В. Собачко, А. Семенов // Київський міський педагогічний університет імені Б.Д. Грінченка, Інститут проблем виховання Академії педагогічних наук України. – 2010. – № 14. – С. 56–59.
26. Украинский советский энциклопедический словарь [ред. А. Н. Кудрицкий]. – К.: УСЭ, 1988. Т. 2. – 1988. – 768 с.
27. Український педагогічний словник [уклад. Гончаренко С.]. – К.: Либідь, 1997. – 374 с.
28. Фельдштейн Д. И. Психологические закономерности развития личности и решение актуальных задач воспитания / Д. И. Фельдштейн // Вопросы психологии. – 1984. – № 2. – С. 43–51.
29. Философский словарь [сост. И. В. Андрущенко, О. А. Вусатюк, С. В. Линецкий, А. В. Шуба]. – К.: А.С.К., 2006. – 1056 с.
30. Фрейд З. Малое собрание сочинений / З. Фрейд. – С.-Пб.: Азбука-классика, 2010. – 992 с.
31. Шиянов Е. Н. Взаимосвязь онтологического и феноменологического подходов в теоретико-педагогическом исследовании / Е. Н. Шиянов, С. В. Бобрышов // Педагогика. – 2006. – № 6. – С. 10–19.
32. Dictionary of education [Ed. C.V. Good]. – 2., imp. – N.Y.; Ind.: McGraw-Hill book company, 1945. – 495 p.
33. Longman dictionary of contemporary English / [director, Della Summers]. – New ed. p.cm. – 1950 p.
34. Newman J. H. The idea of a university / J. H. Newman, F. M. Turner. – New Haven and London: Yale University Press, 1996. – 377 p.
35. The Encyclopedia Americana (International Edition). – New-York: Americana Corporation, 1973. – Volume 7. – 822 p.
36. The New Encyclopedia Britannica. – Chicago: Encyclopedia Britannica, 1986. – Volume 4. – 1132 p.

Плахотнюк О. Л.

СОДЕРЖАТЕЛЬНЫЙ АСПЕКТ ПОНЯТИЯ “КОНЦЕПЦИЯ ВОСПИТАНИЯ”

Статья посвящена рассмотрению и определению содержательного аспекта понятия “концепция воспитания”.

Ключевые слова: концепция, философская концепция, педагогическая концепция, формирование концепции, концепция воспитания

Plakhotnyuk O. L.

THE CONTEXTUAL ASPECT OF THE NOTION “THE CONCEPT OF EDUCATION”

The article examines the definition and contextual aspect of the notion “the concept of education”.

Key words: concept, philosophical concept, pedagogical concept, the formation of the concept, the concept of education.

УДК 378.4:130.123.4

Шарата Н.Г.

**РОЗВИТОК ДУХОВНОСТІ ТА ПРОФЕСІЙНА КОМПЕТЕНТНІСТЬ
СУЧАСНОГО ФАХІВЦЯ**

У статті розглянуто чинники, що впливають на становлення, розвиток духовності та професійної компетентності й сприяють самореалізації фахівця.

Ключові слова: духовність, професійна компетентність, самореалізація.